

nji industrijskega tira 3,50 m globoko na 30 do 40 cm debelo kulturno plast, ki pripada neolitski naselbini na prostem. To bi bilo do sedaj prvo znano naselbinsko najdišče na severozahodni jadranski obali, če izvezamemo že dolgo znane najdbe z Brionov.¹⁵

Enajsto poglavje govori o bronasti dobi. Najprej so na vrsti kratke omembe o bronastodobnih najdbah iz sedmih ondotnih kraških jam, čeprav se da s tržaškega področja identificirati okrog 30 jam z bronastodobnimi ostalinami.¹⁶ Med temi omembami pa prinaša avtor nov podatek iz neke jame pri Sv. Križu (Grotta preistorica di Santa Croce), kjer naj bi v bronastodobni plasti odkrili tudi otroški skeletni grob (glej tudi str. 112). Posebej pa za obširnim zgodovinskim orisom obravnava značilnosti kaštelirskih naselbin v bronasti dobi, tudi tistih, ki geografsko segajo daleč na naše primorsko in istrsko ozemlje. Na koncu pa dodaja še kratek opis (str. 181) s slikovno dokumentacijo o zanimivih in bogatih kamnitih grobnicah in gomilah na kaštelirju Vrčin nad Vodnjanom v Istri.

Dvanajsto poglavje o železni dobi v bistvu ne prinaša nič novega. Sprva je govora o kulturi in vlogi istrskih kaštelirjev v halštatski in latenski dobi, ki jih avtor (po Marchesettijevi shemi) po načinu utrjevanja in gradnje deli v znane štiri grupe. Dalje potem karakterizira železnodobne nekropole in njih pomembne najdbe, predvsem z našega slovenskega ozemlja. Tako le z italijanskimi imeni omenja grobišča v Istri (Nesakcij, Picugi, Beram), na Notranjskem (Trnovo pri Ilirski Bistrici) in seveda grobišča z Mosta na Soči, v Idriji ob Bači in Kobaridu. Za tista najdišča, ki so najbližja tržaškemu teritoriju pa navaja nekropole v Redipulji, Skocjanu in Socerbu. Na kraju tega poglavja pa se dotika še etnikuma in življenjskega prostora Venetov, Ilirov in Histrov, dasi le z vidika že znanih interpretacij R. Battaglie.¹⁷

Trinajsto poglavje je kataloški popis 30 kaštelirskih in planih naselbin na Tržaškem. Spisek je dobrodošel vir tudi za Arheološko karto Slovenije, kajti zajema tudi postojanke ob državni meji z Italijo in marsikatero lastniško pripadajo eni in drugi strani (Sv. Mihael, kaštelir nad Jelerji, Kras, Repentabor, Col, Njivice, Salež, Medvedjak, Kokoš, Kosten, Sv. Lenart, Grmada). Na koncu vsakega najdišča pa je citirana najvažnejša literatura o kaštelirjih na Tržaškem, Primorskem in Istrskem krasu.¹⁸

Avtor zaključuje knjigo s poglavjem, kjer na kratko označi kasnejša zgodovinskega dogajanja na tržaških tleh: od prihoda Rimljanov (z navedbo treh jamskih najdišč, ki so hranila najpomembnejše ostaline rimskega časa), prek srednjega veka do današnjih dni. Vendar na strani 230 le omenja, da so slovanska plemena tod prek prodirala vse tja do Soče. Tako iskreno avtorjevo priznanje je pošteno, saj Italijani neradi priznajo, da je po tleh Julijske krajine kdajkoli stopala slovanska noga.

F. Leben

S. Dimitrijević, *Arheološka iskopavanja na področju vinkovačkega muzeja, rezultati 1957—1965*. Gradski muzej, Vinkovci 1966, 81 strani, 24 tabel, 9 slik med tekstom in 3 časovne razpredelnice.

Skoraj neopazno je mimo nas izšla publikacija, ki je zaradi zanimive arheološke vsebine ne smemo zanemariti. Brošurna izdaja, kot posebej vezani del jubilejnega zbornika »20 godina muzeja Vinkovci«, je obenem prvi zvezek serije ACTA MUSEI CIBALENSIS.

Avtor monografije, ki je docent za prazgodovino na Arheološkem inštitutu filozofske fakultete v Zagrebu in po rodu iz Vinkovcev, je v svojem kraju

¹⁵ A. Gnirs, *Istria praeromana*, Karlsbad 1925, 16 ss; B. Lonza, *Pagine Istriane*, Ser. 4, N. 9, 1963, 9.

¹⁶ F. Leben, *Arh. vestnik* 18, 1967, 77.

¹⁷ R. Battaglia, *Riv. di Sc. Preist.* 1, 1946, 168 ss; Dal paleolitico alla civiltà Atestina, *Storia di Venezia I*, 1957, 77 ss.

¹⁸ C. Marchesetti, *I castellieri preistorici di Trieste e della regione Giulia*, Trieste 1903; R. Battaglia, *I castellieri della Venezia Giulia*, *Le Meraviglie del Passato*, n. ed. 2, 1958, 419 ss; S. Andreolotti-F. Stradi, *Nuovi castellieri e stazioni dell'età dei metalli individuati nel territorio triestino*, *Atti e Mem. della Comm. Grotte* »E. Boegan« 4, 1964, 107 ss; D. Cannarella, *I castellieri carsici*, *Riv. della città di Trieste* 13, N. 5—7, 1962, 15 ss; B. Lonza, *Guida alla preistoria di Trieste*, *Pagine Istriane*, Ser. 4, N. 9, 1963, 11 ss.

našel plodna tla za znanstveno izživljanje. Na območju samih Vinkovcev je odkril sedem časovno različnih lokalitet (od neolitika do srednjega veka), ki mu jih lahko vsak arheolog zavida. Izsledke svojih skoraj desetletnih raziskovanj na tem področju je zbral in priobčil v tej prvi ediciji muzeja iz Vinkovcev.

Najdbe in rezultati njegovih izkopavanj so zelo važni za slavonsko-sremski prostor in sosednje pokrajine. Obenem bodo pa tudi eneolitske in zgodnje-bronastodobne kulturne grupe v Sloveniji našle v najdbah iz Vinkovcev svoje časovno mesto. Tako je avtor z neolitskim materialom (lok. Vinkovci-Ervenica in Vinkovci—bivša tržnica) opredelil končno fazo razvoja starčevačke kulture — spiraloid B stopnjo in razjasnil popoln razvoj sopotsko-lengyelske kulture (lok. Sopot, Otok in Ervenica). Najdbe vučedolske kulture z najdišč bivše tržnice, Ervenice in Borincev so mu omogočile jasnejši vpogled v njen kronološki razvoj. Povsem jasno (stratigrafsko in tipološko) je na prostoru bivše tržnice dokazana nova zgodnjebronastodobna kulturna grupa — vinkovačka kultura. Na istem mestu je v vrhnjih slojih dokazana gepidska žigosana keramika, ki priča o naseljenosti kraja v času preseljevanja narodov; grobne najdbe in ostanki arhitekture staroslovanske belobrdske kulture — njene tretje faze iz konca 12. stol. pa je našel v Borincih in Meraji. Najvažnejše odkritje za zgodnesrednjeveško arheologijo so končno ostanki zgodnjeromanske cerkve na Meraji, ki sega v čas okrog leta 1100.

Za kronološko in tipološko problematiko kulture Ljubljanskega barja je opazna nova razvojna in genetska shema vučedolske kulture, ki jo je S. Dimitrijevič izdelal na podlagi regionalne horizontalne stratigrafije materialnih ostalin slavonsko-sremskih najdišč. Dopolnil je vsa svoja dosedanja gledišča o razvoju vučedolske kulture (Arh. vestnik 7, 1956, 408 ss; Opuscula arch. 1, 1956, 5 ss) in predlaga zanjo ponovno štiri stopnje z bolj določenimi modifikacijami:

1. zgodnja faza ali stopnja A,
2. srednja ali zrela faza — starejše obdobje ali stopnja B-1,
3. srednja ali zrela faza — mlajše obdobje ali stopnja B-2,
4. pozna faza ali stopnja C in regionalni tipi: slavonsko-sremski tip, slovensko-ljubljanski tip in zahodnobosanski tip.

Za področje jugovzhodnih Alp sta zanimivi 3. in 4. faza. Konec tretje faze naj bi prišlo po avtorjevem mnenju do prodora vučedolske kulture v zahodni in jugozahodni smeri (Slovenija in zah. Bosna) ter proti jugovzhodu (Šumadija). V bistvu pa je bil slavonsko-sremski prostor v tej fazi najbolj naseljen. V zadnji, četrti fazi pa naj bi prišlo do razbijanja enotne fiziognomije vučedolske kulture in do snovanja regionalnih posebnosti in tipov.

S. Dimitrijevič je v Vinkovcih (na prostoru bivše tržnice) odkril nad vučedolskimi sloji povsem nov kulturni horizont in mu dal ime vinkovačka kultura. Ta časovno zajema na slavonsko-sremskem področju najbolj zgodnjo poeneolitsko bronasto dobo in je direktno nasledstvo vučedolske kulture. V tem kulturnem horizontu je razpoznal več stratigrafsko ločenih in način in je tako tudi tipološko lahko razdelil vinkovačko kulturo v tri razdelke: stopnjo A, stopnjo B-1 in stopnjo B-2. V vseh teh stopnjah se vidno opazijo kulturni elementi poznih vučedolskih grup od drugod:

1. Makó grupe — tipa vučedolske kulture iz severovzhodne Madžarske (N. Kalicz, Die Frühbronzezeit in Nordost-Ungarn. Arch. Hung., ser. n. 45, 1968, 77 ss),

2. Nyirseg grupe — tipa vučedolske kulture iz severovzhodne Madžarske (N. Kalicz, ibidem, 63 ss),

3. Čaka grupe — tipa vučedolske kulture v jugozahodni Slovaški (J. Vladar, Slov. Arch. 10, 1962, 319 ss; Slov. Arch. 12, 1964, 357 ss),

4. Alsónémedi grupe — tipa kulture zvončastih čaš v severnem madžarskem Podonavju (N. Kalicz, Acta Arch. Acad. Sc. Hung. 9, 1958, 195 ss).

Po avtorjevem mnenju sestavljajo vinkovačko kulturo torej tele značilnosti: vučedolski substrat (stopnja B-2 in C), južnobalkanska zgodnjebronastodobna komponenta in vpliv s področja kulture zvončastih čaš. V Sloveniji bi vinkovački kulturi ustrezala povučedolska kultura Ljubljanskega barja (Lj. barje II), a v severozahodni Hrvatski faza Višnjica — kulturni tip, ki je mešanica lasinj-

ske, litzenske in poznovučedolske kulture. V resnici pa predstavljajo fazo Višnjico najdbe iz Velike pečine na Ravni gori, ki jih je iz jamskih holocenskih plasti izkopal zagrebški paleontolog M. Malez in jih še neobjavljene hranijo Inštitut za paleontologijo JAZU, Arheološki muzej v Zagrebu in Gradski muzej v Varaždinu (M. Malez, Ljetopis JAZU 64, 1960, 294; Arh. vestnik 18, 1967, 272; Arh. rad. i rasprave 4-5, 1967, 53, podrobni opisi najdb niso nikjer navedeni; S. Vuković, Spomenica Varažd. muzeja 1925—1935, 80; J. Kallay, Biol. glasnik 8, 1955, 33).

In na koncu. Z ozirom na vse pogostnejše nove najdbe poznoneolitskega, eneolitskega in zgodnjebronastodobnega časa na področju jugovzhodnih Alp in Podonavja (Slovenija, severozah. Hrvatska, južna in zahodna Avstrija, jugozah. Slovaška) bo treba tudi doma marsikje dopolniti in spremeniti kulturno in časovno mesto točasnih najdb. Gre končno za enotno časovno in kulturno opredelitev ter poimenovanje poneolitskih materialnih ostalin na tem področju: za alpski facies lengyelske kulture po J. Korošcu (Acta Arch. Acad. Sc. Hung. 9, 1958, 83 ss), za lasinjsko kulturo po S. Dimitrijeviću (Opuscula arch. 5, 1961, 22 ss), za škocjansko-lasinjsko kulturo po S. Pahiću (Časopis za zgod. in narodopisje, n. v. 4 [39] 1968, 43 op. 13), za südinneralpine Jungsteinzeit po H. Dolenzu (Wien. Präh. Zeitschrift 25, 1938, 59 ss), za poznoneolitski mešani stil po G. Mossler (Carinthia I 144, 1954, 76 ss) in za tip Pölschals-Strappelkogel po R. Pittioni (Urgeschichte des österr. Raumes, Wien 1954, 208 ss).

Tudi v materialni kulturi Ljubljanskega barja bo treba marsikaterih dopolnitev in popravkov. Potrebna bi bila lokalna horizontalna stratigrafija vseh barjanskih najdišč. Dosedanja naziranja so že domala zastarela in lokalistična, kajti Ljubljansko barje kliče po moderni tipološko-sintetični in statistični obdelavi materiala. Pokazalo se bo namreč, da so bile v dobi trajanja kulture Ljubljanskega barja najmanj tri značilne kulturne faze s svojimi posameznimi stopnjami.

F. Leben

G. Guerreschi, *La Lagozza di Besnate e il neolitico superiore padano*. Pubblicazione a cura della Società Archeologica Comense, Como 1967. Strani 356, 29 tabel, 30 statističnih razpredelnic, 78 fotografij in 349 slik med tekstem.

V poznem neolitiku je na obrežju majhnega (danes izsušenega) morenskega jezera v kraju Lagozza di Besnate južno od Varesa v Lombardiji stala mostiščarska naselbina z značilno materialno kulturo; ime Lagozza kultura je dobila po mestu najdišča.

Z izdajo te knjige smo dobili vpogled v skoraj vso materialno zapuščino Lagozza kulture v severni Italiji, ker je tu domala zbrano vse gradivo s palafitskega najdišča Lagozza di Besnate in drugih sorodnih najdišč v Italiji. Kar pa daje delu pomen in vrednost, je to, da je avtor keramični in kamniti inventar tipološko razvrstil in statistično obdelal z jasno slikovno dokumentacijo. Tako je ta publikacija ena redkih italijanskih arheoloških edicij, ki nam s sistematičnim prikazom daje zaključeno sliko o kronološki in tipološki problematiki določenega kulturnega kompleksa. Avtor je knjigo posvetil pokojni P. L. Zambotti, ki je prva pričela razpoznavati in klasificirati severnoitalijanske neo- in eneolitske mostiščarske kulture.

Iz prvega dela knjige, kjer avtor uvodoma navaja zgodovinske, topografske, floristične, ekonomske in kronološke izsledke, je moč izluščiti nekaj zaključkov.

Lončarstvo, ki izpričuje značilno svojevrstnost v oblikah, kaže samosvoj razvojni facies, na katerega niso vplivale nobene druge istočasne kulture.

Takratna klima je bila z vmesnimi sušnimi obdobji vlažno mediteranska.

Izključno pridelstvo je bilo vezano na obdelovanje zemlje, gojenje žit, lov in morda še ribolov.

Posebno razvito je bilo izdelovanje tekstila, saj so našli obilico glinastih vreten in ledvičastih glinastih uteži; pri nas poznamo tak primer ek iz jame Kevderc (F. Leben, Acta carsologica 3, 1963, 229), na Ljubljanskem barju pa so jih večkrat opredelili kot kose gnetene, nežgane gline ali kot kose hišnih tal.